

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 57., BR. 5., 160. – 200., ZAGREB, prosinac 2010.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

U SPOMEN AKADEMIKU JOSIPU VONČINI (1932. – 2010.)

Akademik Josip Vončina napustio je ovaj svijet u listopadu 2010. godine. Bio je poznati i priznati hrvatski filolog, autor mnogih knjiga i znanstvenih članaka, profesor na fakultetima u Zagrebu, Osijeku i Rijeci, obnašao je dužnosti na matičnom Filozofskom fakultetu u Zagrebu, u Matici hrvatskoj i u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti.

Josip Vončina rođen je 1932. godine u Ravnoj Gori u Gorskotom kotaru. Osnovnu školu i niže razrede gimnazije završio je u Požegi, više razrede gimnazije u Zagrebu. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu Narodni jezik i književnost i Ruski jezik i književnost. Na početku radnoga vijeka bio je korektorom i lektorom u Školskoj knjizi. Doktorat znanosti pod naslovom *Jezik Antuna Kanižlića* obranio je 1965. godine. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu zaposlen je kao docent od 1968., izvanredni profesor od 1974., redoviti profesor od 1978. godine. U Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti postaje članom suradnikom 1977., izvanrednim članom 1986., a redovitim članom 1991. godine.

Bio je lektorom hrvatskoga jezika u Kölnu, u Rennesu, u Manheimu. Gostujućim je profesorom bio u Zürichu. Bio je predstojnikom Katedre za povijest hrvatskoga jezika i hrvatsku dijalektologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu od 1992. godine do umirovljenja 1999. godine. Obnašao je i mnoge dužnosti izvan Filozofskoga

fakulteta u Zagrebu. Bio je pomoćnikom direktora Zagrebačke filološke škole i višegodišnjim predavačem na toj školi, bio je predsjednikom Hrvatskoga filološkoga društva, voditeljem projekta Proučavanje povijesti hrvatskoga književnoga jezika pri Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. U Matici hrvatskoj imao je dužnost izvršnoga urednika biblioteke Stoljeća hrvatske književnosti.

Iznimno je bio plodan znanstveni rad akademika Josipa Vončine. Objelodanio je knjige Analiza starih hrvatskih pisaca (Split, 1977.), Jezičnopovijesne rasprave, (Zagreb, 1979.), Jezična baština. Lingvostilistička hrestomatija hrvatske književnosti od kraja 15. do početka 19. stoljeća (Split, 1988.), Korijeni Krležina Kerempuha (Zagreb, 1991.), Preporodni jezični temelji (Zagreb, 1993.), Tekstološka načela za pisanu baštinu hrvatskoga jezičnog izraza (Zagreb, 1999.). Priređivao je za tisak hrvatske književne tekstove Marka Marulića, Mavra Vetranovića, Petra Hektorovića, Petra Zoranića, Petra Zrinskoga, Frana Krste Frankopana, Pavla Rittera Vitezovića, Milutina Cihlara Nehajeva. Poznat je i kao autor popratnih rasprava uz pretiske starih hrvatskih tekstova. Objelodanio je preko dvije stotine znanstvenih radova.

U hrvatskoj filologiji ime akademika Josipa Vončine povezuje se uz otkriće ozaljskoga književnojezičnoga kruga. Naime, Josip je Vončina posebno proučavao stilizaciju hrvatskoga književnoga jezika što se razvijala u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u 16. i još više u 17. stoljeću. Riječ je o skupini pisaca koji su se okupljali na velikaškim posjedima Zrinskih i Frankopana, a njih je vodio Petar Zrinski. Sjedište Zrinskih tada je bio Ozalj, pa je Josip Vončina cijeli krug nazvao ozaljskim. Pripadnici su ozaljskoga kruga uz Petra Zrinskoga Katarina Zrinska, Fran Krsto Frankopan, Ivan Belostenec, Juraj Ratkaj. Pisci ozaljskoga književnoga kruga zagovarali su tronarječnu koncepciju hrvatskoga jezika, odnosno, osnovica je hrvatskom književnom jeziku imala biti s podjednakim udjelom čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga narječja. Budući da su tada razlike između triju hrvatskih narječja bile manje, osobito u morfologiji i akcentuaciji, pripadnici su ozaljskoga kruga uglavnom zagovarali uporabu riječi iz svih triju hrvatskih narječja, a fonološke su razlike između hrvatskih narječja rabili u stilističke svrhe. Leksikograf je ozaljskoga kruga bio pavlin Ivan Belostenec. Akademik Josip Vončina izvrstan je poznavatelj Belostenčeva latinsko-hrvatskoga i hrvatsko-latinskoga rječnika Gazofilacija (Zagreb, 1740.), o njemu je mnogo pisao, a taj rječnik i najbolje ilustrira tronarječnu koncepciju hrvatskoga jezika. Dovoljno je samo reći da pod latinskom natuknicom *quid* nalazimo u Belostenčevu rječniku u hrvatskom stupcu *kaj, ča i što*.

Josip Vončina otkrio nam je, osvijetlio i približio koncepciju hrvatskoga književnoga jezika ozaljskoga književnoga kruga i po tom je taj proučavatelj povijesti hrvatskoga književnoga jezika ušao i sam u povijest hrvatskoga književnoga jezika.

Akademik Josip Vončina spajao je jezikoslovlje i znanost o književnosti u svojim znanstvenim istraživanjima. O tome govori i naslov njegove prve knjige: Analize starih hrvatskih pisaca. Pokazao je da se hrvatski književni jezik uvijek najbolje

njegovao i izricao u ponajboljim djelima hrvatske književnosti i stoga je analizirao jezik starih hrvatskih pisaca. Njegova su zapažanja o jeziku starih hrvatskih pisaca uvijek nova, opisujući jezik zapravo daje briljantne stilske analize književnih djela pjesnika Ranjinina zbornika, Petra Zoranića, Frana Krste Frankopana, Nikole Dešića. Posebno valja istaknuti njegovu sveobuhvatnu studiju o jeziku Požežanina Antuna Kanižlića, ali i nove poglede na jezik Andrije Kačića Miošića i Matije Antuna Reljkovića za koje je tvrdio da stoje na razmeđi epoha. Posebno se bavio jezikom Miroslava Krležu u Baladama Petrice Kerempuha i u tom je znanstvenom istraživanju također otvorio nove vidike, posebno glede Krležinih jezičnih uzora. Velik dio znanstvenoga istraživanja Josip je Vončina posvetio jeziku u vrijeme hrvatskoga narodnoga preporoda.

U povijest hrvatskoga književnoga jezika akademik Josip Vončina ući će i po radu što ga je objelodanio zajedno s akademikom Milanom Mogušem Latinica u Hrvata još 1969. godine. Taj je rad nezaobilazan kad se govori o razvoju hrvatske latinice jer prvi put jasno daje novu sliku razvoja hrvatske latinice, njezino usustavljanje i mogućnost uzora u glagoljici usuprot do tada opće prihvaćenom mišljenju tadanjega jezičnoga autoriteta Tome Maretića koji u prilagodbi latinice u Hrvata nije vidio ni sustavnosti ni ugledanja na glagoljicu. Pitanjem razvoja hrvatskoga latiničkoga slovopisa akademik Josip Vončina bavio se i u kasnijim radovima, posebno u studijama o razdoblju hrvatskoga narodnoga preporoda. Slovopisna su pitanja i inače zaokupljala pozornost akademika Josipa Vončine jer je preko slovopisa donosio vrijedna zapažanja o staroj hrvatskoj fonologiji.

U svakoj knjizi i svakom članku akademika Josipa Vončine otkriva se znanstvenoistraživački duh, izvrstan dar znanstvenoga zapažanja, radost istraživanja i otkrivanja novih znanstvenih spoznaja. Bitno je naglasiti da akademik Josip Vončina u svojim istraživanjima iznad svega poštuje činjenice, podatak i samo na temelju jezičnih podataka određenoga vremena Josip Vončina donosi zaključke, otkriva do tada u znanosti neotkriveno i nepoznato.

Valja ovom plodnom i vrijednom znanstvenom radu dodati i profesorski. Njegov je odlazak rastužio mnoge studente koje je vodio prema znanstvenim otkrićima i kojima je otkrivao nove svjetove hrvatskoga književnoga jezika prošlih vremena, rastužio je svoje kolege i prijatelje s kojima je dijelio isti istraživački zanos, s kojima je raspravljao o hrvatskoj jezičnoj baštini i s kojima je radio i plodno i uspješno surađivao.

Akademik Josip Vončina cijeli se znanstveni vijek bavio hrvatskom jezičnom baštinom, a hrvatskoj je filologiji ostavio u baštinu svoja znanstvena djela. Bio je vrijedan proučavatelj povijesti hrvatskoga književnoga jezika, a svojim je znanstvenim radom i sam ušao u povijest hrvatskoga književnoga jezika.

Ljiljana Kolenić